

Cyngor Sir Ynys Môn	
Adroddiad i:	Pwyllgor Gwaith Cyngor
Dyddiadau:	Pwyllgor Gwaith – penderfyniad Deilydd Portffolio 29/4/24 Cyngor 21/5/2024
Pwnc:	Swyddogaethau Dewis Lleol: Perfformiad
Aelod(au) Portffolio:	Cynghorydd Carwyn Jones
Pennaeth Gwasanaeth / Cyfarwyddwr:	Lynn Ball Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro
Awdur yr Adroddiad:	Lynn Ball Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro
Ffôn:	01248 752586
E-bost:	lynnball@ynysmon.llyw.cymru
Aelodau Lleol:	Perthnasol i bob Aelod

A – Argymhelliad/argymhellion a rheswm/rhesymau

1. Dynodi'r Hunanasesiad Corfforaethol a'r Aseiad Perfformiad gan Banel yn swyddogaethau i'w arfer gan y Pwyllgor Gwaith;
2. Cytuno y bydd Aseiad Perfformiad gan Banel cyntaf y Cyngor yn digwydd yn ystod 2025;
3. Awdurdodi penodi Cymdeithas Lywodraeth Leol Cymru (CLILC) i gefnogi'r Cyngor yn ystod ei Aseiad Perfformiad gan Banel cyntaf, ar gost o oddeutu £35,000 (llai'r gost o gyd-ddylunio'r fanyleb);
4. Awdurdodi'r Prif Weithredwr i wneud yr holl benderfyniadau a threfniadau gweithredol, ac eithrio mewn perthynas â phenodi panel annibynnol a sefydlu cylch gorchwyl ar ei gyfer; a fydd yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith.

Cefndir Cyfreithiol

Bydd y Cyngor yn ymwybodol o'r ddyletswydd i gyhoeddi Hunanasesiad Corfforaethol Blynyddol, yn ogystal ag un Aseiad Perfformiad gan Banel yn ystod tymor pum mlynedd y Cyngor. Mae'r ddyletswydd i gynhyrchu'r dogfennau hyn wedi'i nodi yn [Neddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau \(Cymru\) 2021\("y Ddeddf"\)](#).

Ar [25/04/2022](#) bu i'r Cyngor fabwysiadu newidiadau cyfansoddiadol a oedd yn diwygio cylch gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, ac o ganlyniad Cafodd Hunanasesiadau Corfforaethol ac Aseidiadau Perfformiad gan Banel eu dynodi'n swyddogaethau a fyddai'n cael eu harfer gan y Cyngor. Y sefyllfa

A – Argymhelliad/argymhellion a rheswm/rhesymau

gyfreithiol bryd hynny oedd mai swyddogaethau i'w harfer gan y Cyngor oedd y rhain, ac nad oedd unrhyw ddisgresiwn lleol.

Fodd bynnag, mae CLILC wedi cysylltu â phob Cyngor i rannu cyngor a dderbyniwyd gan Lywodraeth Cymru (copi ar gael yn **Atodiad A**). Mae Llywodraeth Cymru wedi cadarnhau ei fod bellach o'r farn bod Hunanasesiadau Corfforaethol ac Aseidiadau Perfformiad gan Banel yn swyddogaethau dewis lleol. Sy'n golygu y gallant fod yn gyfrifoldeb i'r Cyngor llawn neu'r Pwyllgor Gwaith.

O ystyried hyn, argymhellir bod penderfyniad yn cael ei wneud i gadarnhau ai'r Cyngor neu'r Pwyllgor Gwaith fydd yn gyfrifol am y swyddogaethau sydd wedi'u rhestru yn Adran 108 o'r Ddeddf; sef:-

- a) adran 91(1) (adroddiad hunanasesiad);
- b) adran 91(8) (ymateb i argymhellion ynglŷn ag adroddiad);
- c) adran 92(1) (penodi panel aseiad perfformiad);
- d) adran 93(1) (ymateb i adroddiad ar aseiad perfformiad gan banel);
- e) adran 93(5) (ymateb i argymhellion ynglŷn ag ymateb i adroddiad gan banel);
- f) adran 96(1) (ymateb i argymhellion gan Archwilydd Cyffredinol Cymru);
- g) adran 96(5) (ymateb i argymhellion ynglŷn ag ymateb i Archwilydd Cyffredinol Cymru);
- h) adran 102(2) (cais i weinidogion Cymru am gefnogaeth a chymorth).

Ffactorau Perthnasol y dylid eu Hystyried

- Nid yw'r gyfraith yn gwahaniaethu rhwng y Cyngor a'r Pwyllgor Gwaith o ran pwy fydd yn arfer y dyletswyddau hyn. Mae'r naill ddewis yn ddilys.
- Ni waeth pa gorff o'r Cyngor fydd yn ymgymryd â'r rôl wleidyddol, bydd angen yr un faint o dryloywder. Felly, bydd rhaid darparu agendau/adroddiadau/cyfarfodydd cyhoeddus/cofnodion/gweddarlliediadau, ni waeth pwy sy'n arfer y swyddogaethau hyn, y Cyngor neu'r Pwyllgor Gwaith.
- Ni fydd rôl a phwerau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn newid; yn cynnwys y gofyniad i ddilyn argymhellion y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, neu gyhoeddi eglurhad os na chânt eu dilyn.
- Fe all y Cyngor ailedrych ar y penderfyniad ynglŷn â dynodi'r swyddogaethau hyn; yn amodol ar y rheol arferol o chwe mis.
- At ei gilydd, fodd bynnag, mae'r Swyddog Monitro yn argymhell bod y ddwy swyddogaeth perfformiad yma'n cael eu harfer gan y Pwyllgor Gwaith. Mae hyn yn rhannol am resymau'n gysylltiedig ag atebolrwydd cyhoeddus a chorfforaethol ond yn bennaf oherwydd ymarferoldeb, fel y nodir isod.

HUNANASESIAD CORFFORAETHOL

A – Argymhelliad/argymhellion a rheswm/rhesymau

- Pob blwyddyn mae'n rhaid i'r Hunanasesiad Corfforaethol gael ei gymeradwyo gan y Cyngor ar ffurf drafft cyn y gellir ei gyflwyno i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio am sylwadau ac argymhellion. Yna, mae'r Hunanasesiad Corfforaethol yn mynd yn ôl i'r Cyngor er mwyn ystyried barn y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, ond yn bennaf er mwyn ystyried ac ymateb i unrhyw argymhellion ganddo a chynnig unrhyw welliannau ayb. Yna mae'r Hunanasesiad Corfforaethol yn cael ei gyhoeddi.

Byddai'r broses yn llawer mwy effeithlon pe byddai'r swyddogaeth hon yn cael ei harfer gan y Pwyllgor Gwaith gan fod yn rhaid i'r Hunanasesiad Corfforaethol gael ei gyhoeddi a'i rannu â'r rheoleiddwyr cyn gynted â phosib wedi i'r flwyddyn ariannol berthnasol ddod i ben. Rydym wedi cyhoeddi dau Hunanasesiad Corfforaethol hyd yma ac mae'r amserlen wedi bod yn heriol. Mae risg y bydd ein Hunanasesiadau Corfforaethol wedi dyddio os na chânt eu cyhoeddi'n brydlon, ac mae'r cysylltiad rhwng y Cyngor a'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn golygu ei bod hi'n amhosib osgoi'r oedi hwn.

Fodd bynnag, gan fod y Pwyllgor Gwaith yn cwrdd yn rheolaidd a chan y bydd modd ymgynghori'n anffurfiol â'r Arweinydd/Aelod/au Portffolio drwy gydol y broses, gellir cyflymu'r amserlen ar gyfer cyhoeddi'r hunanasesiad. Dylid nodi hefyd y bydd modd galw penderfyniadau'r Pwyllgor Gwaith i mewn, ac y bydd modd i sgrwtini eu hatgyfeirio i'r Cyngor lle bo'n briodol.

ASESIAD PERFFORMIAD GAN BANEL

- Rhaid i bob cyngor drefnu Asesiad Perfformiad gan Banel o leiaf unwaith yn ystod tymor pum mlynedd y Cyngor. Mae'r gwaith hwn yn cael ei gwblhau gan banel annibynnol. Rhaid cyhoeddi adroddiad y panel o leiaf flwyddyn cyn yr etholiadau llywodraeth leol nesaf, sef Mai 2027. Proses ac nid digwyddiad yw'r Asesiad Perfformiad gan Banel a bydd rhaid gwneud penderfyniadau niferus a phellgyrhaeddol o'r cyfnod paratoi i gyhoeddi cyhoeddiadau'r panel.

Mae copi o raglen generig CLILC ar gael yn y fan [yma](#) lle ceir gwybodaeth fanwl ynglŷn â'r broses debygol. Mae'r broses yn un gynhwysol ac, ymysg eraill, bydd pob aelod o'r Cyngor yn cael ei gynnwys.

Gan fod y broses yn cynnwys cymaint o wahanol elfennau nid yw'n addas i gael ei goruchwyllo gan y Cyngor. Bydd rhaid i swyddogion dreulio llawer o amser yn paratoi ar gyfer yr Asesiad Perfformiad gan Banel ac ni fydd cynnal cyfarfodydd arbennig o'r Cyngor yn ychwanegu gwerth nac yn gwneud defnydd da o'n hadnoddau. Bydd penderfyniadau allweddol, megis y cylch gorchwyl, yn cael eu gwneud gan y Pwyllgor Gwaith a bydd modd galw'r penderfyniadau hyn i mewn.

A – Argymhelliad/argymhellion a rheswm/rhesymau

Bydd yr un gofynion yn berthnasol o ran tryloywder. Bydd penderfyniadau gweithredol yn cael eu dirprwyo i swyddogion ond mewn ymgynghoriad ag aelodau perthnasol o'r Pwyllgor Gwaith. Bydd hyn yn golygu bod cymorth a chynghor ar gael i swyddogion, a bydd yn ffordd o sicrhau deialog barhaus. Ni fyddai hyn yn bosibl pe byddai'n rhaid ymgynghori â'r Cyngor llawn yn barhaus.

Ni fyddai'n briodol i'r Cyngor ddirprwyo penderfyniadau i swyddogion gan ei bod hi'n hanfodol sicrhau perchnogaeth wleidyddol ar gyfer elfennau allweddol.

Opsiwn arall fyddai penodi gweithgor anffurfiol o'r Cyngor at ddibenion ymgynghori. Fodd bynnag, byddai hyn yn creu haen weinyddol ychwanegol, pan fo prosesau eisoes wedi'u sefydlu ar gyfer y Pwyllgor Gwaith a all gwrdd â gofynion y broses yn well.

B – Pa opsiynau eraill bu i chi eu hystyried a beth oedd y rhesymau am eu gwrthod a/neu ddewis yr opsiwn hwn?

Dim. Rhaid i'r Cyngor wneud penderfyniad yn seiliedig ar y cynghor a dderbyniwyd gan Lywodraeth Cymru.

C – Pam fod hwn yn benderfyniad i'r pwyllgor Gwaith?

Mae'r penderfyniad hwn yn benderfyniad i'r Cyngor llawn, ond rhaid i'r Pwyllgor Gwaith ystyried yr holl newidiadau cyfansoddiadol arfaethedig a chyflwyno argymhellion i'r Cyngor (os oes ganddo unrhyw argymhellion i'w cynnig).

Ch – A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Nid yw'n berthnasol yn yr achos hwn gan y bydd y penderfyniad terfynol yn cael ei wneud gan y Cyngor.

D – A yw'r penderfyniad hwn oddi fewn i'r gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Penderfyniad ar drefniadau llywodraethiant yw hwn yn bennaf. Mae'n ymwneud â swyddogaethau dewis lleol ac nid oes unrhyw oblygiadau cyllidebol. Fodd bynnag,

D – A yw'r penderfyniad hwn oddi fewn i'r gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

gofynnir i'r Cyngor osod amserlen ar gyfer cwblhau ei Asesiad Perfformiad gan Banel cyntaf, ac i benodi CLILC i hwyluso'r gwaith hwn. Bydd y gost oddeutu £35,000. Mae Swyddog 151 y Cyngor eisoes wedi rhagweld y gost yma ac mae'r arian wedi cael ei glustnodi. Mae CLILC wedi hysbysu'r Cyngor yn ddiweddar ei fod wedi sicrhau cyllid gan y Llywodraeth a fydd yn talu'r costau cysylltiedig â gweithio â'r Cyngor i gyd-ddylunio'r fanyleb ar gyfer ei Asesiad gan Banel. Mae hyn yn debygol o leihau'r gyllideb a ragwelwyd er nid yw lefel y gostyngiad yn amlwg ar hyn o bryd.

Dd – Asesu'r effaith bosibl (os yw'n berthnasol):

1	Sut mae'r penderfyniad hwn yn effeithio ar ein hanghenion tymor hir fel Ynys?	
2	A yw hwn yn benderfyniad y rhagwelir y bydd yn atal costau/dibyniaethau ar yr Awdurdod yn y dyfodol? Os felly, sut?	
3	A ydym wedi bod yn gweithio ar y cyd â sefydliadau eraill i ddod i'r penderfyniad hwn? Os felly, rhowch wybod i bwy.	
4	A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae rhan wrth ddrafftio'r ffordd hon ymlaen, gan gynnwys y rhai yr effeithiwyd arnynt yn uniongyrchol gan y penderfyniad? Esboniwch sut, os gwelwch yn dda.	
5	Sylwch ar unrhyw effaith bosibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei chael ar y grwpiau a ddiogelir o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010.	
6	Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effaith bosibl y byddai'r penderfyniad yn ei chael ar y rhai sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol.	
7	Sylwch ar unrhyw effaith bosibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei chael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	

E – Gyda hwy wnaethoch chi ymgynghori?		Beth oedd eu sylwadau?
1	Prif Weithreder / Tîm Arweinyddiaeth (mandadol)	Cefnogol o'r argymhellion yn yr adroddiad
2	Cyllid / Adran 151 (mandadol)	Cefnogol o'r argymhellion yn yr adroddiad
3	Cyfreithiol / Swyddog Monitro (mandadol)	Awdur yr adroddiad
4	Adnoddau Dynol (AD)	
5	Eiddo	
6	Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu (TGCh)	
7	Caffael	
8	Sgriwtini	
9	Aelodau Lleol	
10	<p>Eraill:</p> <p>Pennaeth Proffesiwn AD a Thrawsnewid</p> <p>Pennaeth Archwilio a Risg</p> <p>Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd</p> <p>Rheolwr Sgriwtini</p> <p>Aelod Portffolio Corfforaethol a Gwasanaeth Cwsmer</p>	I gyd yn gefnogol o'r argymhellion yn yr adroddiad

F - Atodiadau:

A – Cyngor CLILC / Llywodraeth Cymru

Ff – Papurau cefndir (cysylltwch ag awdur yr Adroddiad am fwy o wybodaeth):

Mae'r adroddiad yn cynnwys dolenni i'r Ddeddf, yr Adroddiad a dderbyniwyd gan y Cyngor ar 25/04/22 a'r 'cynnig' o gymorth gan CLILC.

(Ystyried swyddogaeth dewis lleol: hunanasesiad ac asesiad perfformiad gan banel, Cyngor, 2023)

Cyngor cyfreithiol gan Dîm Cyfreithiol Llywodraeth Cymru i Bennaeth Gwella CLILC Mai 2023):

Fel y trafodwyd, derbyniais gyngor gan y Gwasanaethau Cyfreithiol er mwyn cadarnhau ai'r Cyngor llawn neu'r Weithrediaeth ddylai gymeradwyo'r hunanasesiadau sy'n ofynnol dan adran 91 o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

Fel y trafodwyd yn flaenorol mae adran 13 o Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 yn nodi'r canlynol:

“Subject to any provision made by this Act or by any enactment which is passed or made after the day on which this Act is passed, any function of a local authority which is not specified in regulations under subsection (3) is to be the responsibility of an executive of the authority under executive arrangements.”

[Nid yw'r rhan hon o'r ddogfen ar gael yn Gymraeg gan mai dyfyniad o ddeddfwriaeth nad yw wedi ei gwneud yn Gymraeg ydyw]

Fodd bynnag, mae adran 13(2) o Ddeddf 2000 yn darparu amod, sef *“Subject to any provision made by this Act or by any enactment which is passed or made after the day on which this Act is passed,”*.

[Nid yw'r rhan hon o'r ddogfen ar gael yn Gymraeg gan mai dyfyniad o ddeddfwriaeth nad yw wedi ei gwneud yn Gymraeg ydyw]

Nid oeddwn yn ymwybodol yn flaenorol bod Adran 108 o Ddeddf 2021 yn nodi:

“(1) Caniateir i swyddogaeth a roddir i brif gyngor o dan neu yn rhinwedd y Bennod hon (ac eithrio swyddogaethau a roddir yn benodol i bwyllgor llywodraethu ac archwilio) gael ei harfer gan y cyngor neu gan ei weithrediaeth, yn unol â phenderfyniad y cyngor. (tanlinellwyd gennyf i)

(2) Os yw prif gyngor yn penderfynu bod swyddogaeth a grybwyllir yn isadran (4) i'w harfer gan y cyngor, nid yw adran 101 o Ddeddf 1972 (trefniadau ar gyfer cyflawni swyddogaethau gan awdurdodau lleol) yn gymwys i'r swyddogaeth honno.

(3) Os yw prif gyngor yn penderfynu bod swyddogaeth a grybwyllir yn isadran (4) i'w harfer gan y weithrediaeth, nid yw adran 14 nac (yn ôl y digwydd) adran 15 o Ddeddf 2000 (cyflawni swyddogaethau gan weithrediaethau) yn gymwys mewn perthynas â'r swyddogaeth honno.”

Mae'r gofyniad i baratoi hunanasesiad yn adran 91 o Ddeddf 2021 yn dod o dan y Bennod y cyfeirir ati yn adran 108 (“Perfformiad, asesiadau perfformiad ac ymyrraeth: prif gynghorau”).

Mae Adran 108(4) yn cynnwys adrannau 91(1) (adroddiad hunanasesiad) a 91(8) (ymateb i argymhellion ynglŷn ag adroddiad).

Felly, mae modd i'r holl swyddogaethau y cyfeirir atynt yn adran 91 gael eu harfer gan y cyngor neu'r weithrediaeth (neu'r ddau, ac eithrio swyddogaethau a roddir yn benodol i'r pwyllgor llywodraethu ac archwilio).

Yr wyf bellach wedi derbyn cadarnhad gan y Gwasanaethau Cyfreithiol bod adran 108 yn cynrychioli'r HOLL ddarpariaethau yn ymwneud â "pherfformiad, asesiadau perfformiad ac ymyrraeth: prif gynghorau" yn Neddf 2021. Felly, roedd y cyngor a roddwyd yn flaenorol ynglŷn â phwy ddylai benderfynu pryd y dylid cynnal asesiad gan banel yn anghywir. Fe all awdurdod lleol hefyd naill ai benodi'r cyngor llawn NEU'R Weithrediaeth i benderfynu pryd y bydd asesiadau gan banel yn cael eu cynnal. Ymddiheuraf am unrhyw ddryswch y mae hyn wedi'i achosi.